

HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYATNI
RIVOJLANTIRISH

Xolmamatov Doniyor Nursoat o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti.

Xalqaro huquq fakulteti 1-1a-25 gruh talabasi

E-mail: doniyorxolmamatov738@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqola jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va davlat boshqaruvining samaradorligida huquqiy ong va huquqiy madaniyatning ahamiyatini tahlil qiladi. Maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalari, ularning shaxs va jamiyat hayotidagi roli, shuningdek, bir-biri bilan o'zaro bog'liqligi yoritilgan. Tadqiqotda huquqiy ongni shakllantirishda ta'lim tizimi, ommaviy axborot vositalari, davlat siyosati va fuqarolarning ijtimoiy faol ishtiroki kabi omillarning o'rni ko'rib chiqiladi.*

Maqolada huquqiy madaniyatning tarkibiy elementlari — huquqiy bilim, qadriyatlar va xulq-atvor -tahlil qilinib, ularni rivojlantirish usullari haqida ilmiy tavsiyalar berilgan. Shuningdek, maqolada yuqori huquqiy madaniyatga ega jamiyatning barqarorlik, adolat va demokratik rivojlanishga qo'shadigan hissassi ko'rsatib o'tiladi.

Ushbu tadqiqot fuqarolarni qonuniy normalarga hurmat ruhida tarbiyalash, huquqiy ongni oshirish va jamiyatda ijtimoiy adolatni mustahkamlash bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni ishlab chiqishda foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: *huquqiy ong, huquqiy madaniyat, jamiyat, davlat siyosati, huquqiy tarbiya.*

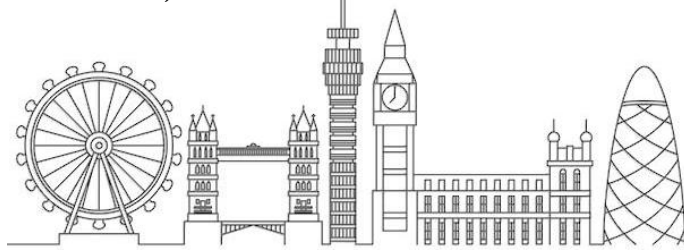
Abstract: *This article analyzes the importance of legal consciousness and legal culture in the development of society, social stability, and the effectiveness of state governance. The concepts of legal consciousness and legal culture, their roles in the life of individuals and society, as well as their interconnection, are highlighted. The study examines the role of factors such as the education system, mass media, state policy, and citizens' social participation in shaping legal consciousness.*

The article also analyzes the components of legal culture — legal knowledge, values, and behavior — and provides scientific recommendations on methods to develop them. Furthermore, the contribution of a society with a high level of legal culture to stability, justice, and democratic development is demonstrated.

This study can be useful in developing practical measures to educate citizens in respect for legal norms, enhance legal awareness, and strengthen social justice in society.

Keywords: *legal consciousness, legal culture, society, state policy, legal education.*

Аннотация: *Данная статья анализирует значение правового сознания и правовой культуры в развитии общества, социальной стабильности и*

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

эффективности государственного управления. В статье освещаются понятия правового сознания и правовой культуры, их роль в жизни личности и общества, а также взаимосвязь между ними. В исследовании рассматривается роль таких факторов, как система образования, средства массовой информации, государственная политика и социальное участие граждан в формировании правового сознания.

В статье также анализируются компоненты правовой культуры — правовые знания, ценности и поведение — и даются научные рекомендации по методам их развития. Кроме того, демонстрируется вклад общества с высоким уровнем правовой культуры в обеспечение стабильности, справедливости и демократического развития.

Данное исследование может быть полезным для разработки практических мер по воспитанию граждан в духе уважения к правовым нормам, повышению правовой грамотности и укреплению социальной справедливости в обществе.

Ключевые слова: правовое сознание, правовая культура, общество, государственная политика, правовое воспитание.

Kirish

Jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va davlat boshqaruvining samaradorligi bevosita fuqarolarning huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasiga bog'liqdir. Huquqiy ong va huquqiy madaniyatning shakllanishi shaxsning ijtimoiy xatti-harakatlariga ta'sir qilishi bilan birga, butun jamiyatning ma'naviy, iqtisodiy va siyosiy muhitini barqarorlashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Huquqiy ong shaxsning huquqiy hodisalarni idrok etish, qonun normalarini tushunish va ularga hurmat bilan qarash qobiliyatidir. Shu bilan birga, huquqiy madaniyat shaxs va jamiyatning huquqiy bilimlari, qadriyatlar, ijtimoiy odatlari va huquqiy xulq-atvori majmuasini ifodalaydi.

Huquqiy ong va madaniyatning rivojlanishi nafaqat individual shaxsning ijtimoiy xatti-harakatlariga, balki butun jamiyatning qonuniylik, adolat va ijtimoiy barqarorlik darajasini belgilaydi. Yuqori huquqiy madaniyatga ega jamiyatlarda fuqarolar o'z huquqlarini biladi, majburiyatlarini tushunadi va qonuniy normalarga hurmat ko'rsatadi. Aksincha, huquqiy madaniyati past bo'lgan jamiyatlarda korrupsiya, huquqbuzarlik va ijtimoiy notinchlik ko'payadi, bu esa davlatning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir qiladi.

Shaxsiy tajriba ham huquqiy ongning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Inson turli huquqiy vaziyatlarga duch kelganda, qonunlarni qo'llash va ijtimoiy me'yorlarni tushunish orqali o'z huquqiy ongini oshiradi. Masalan, shaxs sudga murojaat qilganda yoki rasmiy hujjatlarni rasmiylashtirganda qonuniy normalarning amaliy ahamiyatini bilib oladi va qonuniy tartibni qadrlashni o'rganadi. Shu bilan birga, oilaviy tarbiya va maktab ta'limi ham huquqiy ongning shakllanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bolalik va o'smirlik davrida o'rganilgan huquqiy qadriyatlar, mas'uliyat tuyg'usi va ijtimoiy xulq-

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

atvor odatlari butun hayot davomida shaxsning qonuniy me'yorlarga munosabatini belgilaydi.

Ta'lim tizimi huquqiy madaniyatni rivojlantirishda eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy fanlarni o'qitish, amaliy mashg'ulotlar, interaktiv treninglar va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'quvchilarda qonuniy mas'uliyat, huquqiy xulq-atvor va ijtimoiy faollik shakllanadi. Shu bilan birga, ommaviy axborot vositalari, internet resurslari va ijtimoiy tarmoqlar huquqiy bilimlarni keng tarqatish va jamiyatning qonuniy ongini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Davlatning roli ham juda katta. Qonunlarni amalga oshirish, adolatli sud tizimini yaratish, korrupsiyaga qarshi kurash va fuqarolarning huquqiy bilimini oshirish orqali huquqiy madaniyatni rivojlantirish mumkin. Shu bilan birga, davlat organlari va jamiyat o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish, fuqarolarning huquqiy masalalarga faol jalb qilinishi huquqiy ongning mustahkamlanishida asosiy omildir. Masalan, aholiga huquqiy maslahatlar berish markazlari, huquqiy tadbirlar, seminarlar va ijtimoiy aksiyalar orqali shaxslar qonuniy tartibni qadrlashga o'rgatiladi.

Shuningdek, huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish jamiyatning demokratik rivojlanishida ham muhim ahamiyatga ega. Yuqori huquqiy madaniyatga ega fuqarolar o'z huquqlari va erkinliklarini biladi, jamiyatdagi qonunbuzarlik va salbiy holatlarni kamaytiradi hamda davlat organlariga ishonchni oshiradi. Shu sababli huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish bo'yicha amalga oshiriladigan tadbirlar nafaqat individual, balki butun jamiyat va davlat rivoji uchun muhim strategik yo'nalishdir.

Maqolaning maqsadi — huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalarini ilmiy tahlil qilish, ularni shakllantirish va rivojlantirishning samarali yo'llarini aniqlashdir. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish nafaqat fuqarolarning qonuniy xatti-harakatini yaxshilash, balki ijtimoiy adolat, barqarorlik va demokratik davlat qurilishiga hissa qo'shadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola huquqiy ong va madaniyatning nazariy va amaliy jihatlarini yoritishga, shuningdek, ularni rivojlantirish bo'yicha samarali tavsiyalar berishga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat mavzusi nafaqat O'zbekiston, balki butun dunyo huquqshunosligi va ijtimoiy fanlarda keng o'rganilgan masalalardan biridir. Xalqaro adabiyotlarda huquqiy ong ko'pincha shaxsning qonun va ijtimoiy normalarga nisbatan munosabati sifatida talqin qilinadi. Masalan, J. Finn (2002) huquqiy ongni fuqarolarning qonuniy normalarni tushunishi, qadrlashi va ularni hayotda qo'llash qobiliyati sifatida ta'riflaydi. Finnning fikricha, huquqiy ong yuqori darajada rivojlangan jamiyatlarda fuqarolar o'z huquqlarini bilish bilan birga, o'z majburiyatlarini ham anglaydi va jamiyat hayotida faol ishtirok etadi.

Shuningdek, O.V. Kucher (2015) o'z tadqiqotlarida huquqiy madaniyat va huquqiy ongning bir-biri bilan chambarchas bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, huquqiy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

madaniyat shaxsning huquqiy bilim, qadriyat va xulq-atvorini o'z ichiga oladi, bu esa jamiyatda qonuniylikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Kucherning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishda ta'lim tizimi, davlat siyosati va ijtimoiy axborot vositalarining roli muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston sharoitida huquqiy madaniyat masalasi ko'plab milliy olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Masalan, Sh. Qo'chqorov (2018) huquqiy madaniyatni shaxsning qonuniy normalarni tushunish va ularga amal qilish darajasi sifatida talqin qiladi. U, shuningdek, huquqiy madaniyatni rivojlantirishning samarali yo'llari sifatida ta'lim, ommaviy axborot vositalari va davlat siyosatini ko'rsatadi. Sh. Qo'chqorovning tadqiqotlarida fuqarolarning huquqiy madaniyati va ongini oshirish davlatning ijtimoiy barqarorligini mustahkamlashda muhim omil sifatida ko'riladi.

Shuningdek, A. Mirzayev (2020) huquqiy madaniyat va huquqiy ongni rivojlantirish masalalarini ijtimoiy fanlar nuqtai nazaridan o'rganadi. Mirzayev o'z tadqiqotida huquqiy madaniyatning asosiy tarkibiy elementlari — huquqiy bilim, qadriyatlar va xulq-atvor — ekanligini ta'kidlaydi va ularni shakllantirish yo'llarini batafsil tahlil qiladi. Unga ko'ra, shaxsning huquqiy madaniyati yuqori bo'lsa, u qonuniy me'yorlarni hurmat qiladi, jamiyatdagi qonunbuzarlik va salbiy hodisalarni kamaytiradi hamda ijtimoiy hamkorlikni rivojlantiradi.

Xalqaro va milliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyatning barqaror rivojlanishi, adolatli boshqaruv va demokratik tamoyillarni mustahkamlashda markaziy o'rin tutadi. Shu bilan birga, tadqiqotlar huquqiy madaniyat va ongni rivojlantirishda samarali strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. Ular orasida ta'limning roli, ommaviy axborot vositalari orqali targ'ibot, davlat siyosati va fuqarolarning huquqiy masalalarga faol jalb qilinishi asosiy omillar sifatida ajratiladi.

O'zbekistonning zamonaviy ijtimoiy-huquqiy muhitida huquqiy madaniyatni oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu borada ko'plab ilmiy manbalar ilmiy-tadqiqot asosida chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bois, ushbu maqolada ilgari surilgan nazariy yondashuvlar va tadqiqotlar asosida huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish va rivojlantirishning samarali usullari o'rganiladi hamda amaliy tavsiyalar beriladi.

Metodologiya

Ushbu maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish masalalarini tahlil qilish uchun ilmiy-tadqiqot yondashuvi qo'llanildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — huquqiy ong va madaniyat tushunchalarini ilmiy asosda tahlil qilish, ularni shakllantirish va rivojlantirish usullarini aniqlashdir. Shu maqsadda maqolada nazariy va amaliy metodlar uyg'un tarzda qo'llanildi.

Birinchidan, nazariy tahlil metodi yordamida huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalari, ularning ijtimoiy ahamiyati, shakllanish omillari va jamiyatdagi roli o'rganildi. Bu jarayonda milliy va xalqaro ilmiy manbalar, maqolalar, monografiyalar va

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

qonunchilik hujjatlari tahlil qilindi. Shu orqali mavzuning nazariy asoslari, huquqiy ong va madaniyatning konseptual modeli aniqlab olindi.

Ikkinchidan, maqolada solishtirma tahlil metodi qo'llanildi. Bu metod yordamida turli mamlakatlarda huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish tajribalari, milliy va xalqaro amaliyotlar o'rganildi. Masalan, O'zbekistonning huquqiy madaniyatni oshirish bo'yicha dasturlari va boshqa davlatlar tajribasi solishtirilib, samarali yondashuvlar aniqlanadi.

Uchinchidan, maqolada amaliy tadqiqot va kuzatuv metodlari ham ishlatildi. Bu orqali shaxslar va jamiyatning huquqiy ongini shakllantirishda ta'lim, davlat siyosati, ommaviy axborot vositalari va boshqa ijtimoiy institutlarning roli o'rganildi. Shu bilan birga, statistik ma'lumotlar, ilmiy tadqiqot natijalari va so'rovnomalar tahlil qilinib, huquqiy madaniyatni oshirish yo'llari aniqlab olindi.

Shuningdek, maqolada kompleks yondashuv qo'llanildi. Bu yondashuv nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, fuqarolarning huquqiy ong va madaniyatini oshirish bo'yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi. Kompleks yondashuv yordamida huquqiy ong va madaniyatning ijtimoiy, ma'naviy va huquqiy jihatlari tizimli tarzda tahlil qilindi.

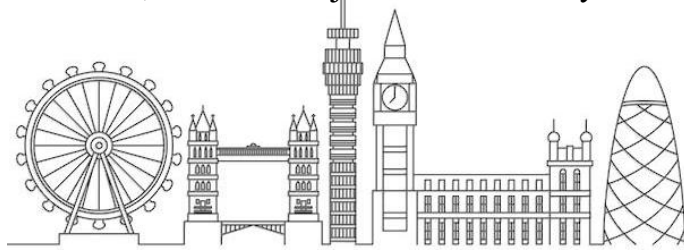
Natijada, maqolada qo'llangan metodologiya huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari mukammal o'rganish, shuningdek, ushbu jarayonni samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tahlili

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat rivojida asosiy omil sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqori huquqiy madaniyatga ega shaxslar o'z huquqlarini biladi, majburiyatlarini anglaydi va qonuniy me'yorlarga rioya qiladi. Shu bilan birga, ular jamiyatdagi huquqbuzarlik va salbiy xatti-harakatlarning oldini olishda faol rol o'ynaydi. Finn (2002)ning tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, huquqiy ong shaxsning qonuniy normalarni tushunish, qadrlash va ulardan hayotda foydalana olish qobiliyati sifatida tushuniladi. Shu jihat jamiyatdagi barqarorlik, adolat va demokratik qadriyatlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Milliy tadqiqotlar ham huquqiy ong va madaniyatning shakllanishi ko'plab omillarga bog'liq ekanligini ko'rsatadi. O.V. Kucher (2015)ning fikricha, huquqiy madaniyat shaxsning huquqiy bilimlari, qadriyatlari va xulq-atvorini o'z ichiga oladi, bu esa jamiyatdagi qonuniylikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston sharoitida huquqiy madaniyatni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati, ta'lim tizimi va ommaviy axborot vositalari o'zaro uzviy bog'langan holda samarali natijalar beradi. Masalan, davlat tomonidan tashkil etilayotgan seminarlar, interaktiv mashg'ulotlar va targ'ibot tadbirlari fuqarolarning huquqiy bilim darajasini sezilarli darajada oshirmoqda.

Huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u shaxsning yoshidan, ma'naviy va madaniy muhitidan, ta'lim darajasidan va amaliy

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tajribasidan bevosita ta'sirlanadi. Bolalik va o'smirlik davrida olingan huquqiy qadriyatlar shaxsning butun hayoti davomida qonuniy me'yorlarga munosabatini belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, ta'lim tizimi huquqiy madaniyatni rivojlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy fanlar, amaliy mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarda huquqiy mas'uliyat, qonuniy xulq-atvor va ijtimoiy faollikni shakllantiradi.

Ommaviy axborot vositalarining roli ham juda muhim. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, axborot vositalari orqali fuqarolarga huquqiy bilim yetkazish, qonuniy me'yorlarga rioya qilishning muhimligi targ'ib qilinadi. Shu bilan birga, davlat organlari va jamiyat o'rtasidagi samarali hamkorlik, fuqarolarning huquqiy masalalarga faol jalb qilinishi huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishda hal qiluvchi omildir.

Xalqaro tajribalarni tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatdiki, ilg'or mamlakatlarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha kompleks yondashuv qo'llanadi. Skandinaviya mamlakatlarida fuqarolarni huquqiy bilimga ega qilish, qonuniy normalarga hurmatni oshirish va korrupsiyani kamaytirishga qaratilgan davlat dasturlari, ta'lim tizimi va ijtimoiy kampaniyalar birlashtirilgan. Shunday tajribalarni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish, davlat siyosati va jamiyat institutlari o'rtasida uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali huquqiy madaniyatni sezilarli darajada oshirish mumkin.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, huquqiy ong va madaniyatning past darajasi ijtimoiy notinchlik, huquqbuzarlik va korrupsiya holatlarining ko'payishiga olib keladi. Shu sababli huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar faqat individual emas, balki davlat va jamiyat darajasida amalga oshirilishi zarur. Shu bilan birga, huquqiy madaniyatni rivojlantirish jarayonida kompleks yondashuvni qo'llash muhimdir. Bu yondashuv ta'lim, davlat siyosati va ijtimoiy institutlarni birlashtirib, fuqarolarning huquqiy bilimini oshirish va qonuniy xulq-atvorni shakllantirishga imkon beradi.

Huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish shaxsning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi. Yuqori huquqiy madaniyatga ega shaxs nafaqat o'z huquqlarini biladi, balki jamiyatdagi qonuniy normalarga rioya qilishga intiladi va boshqalarga ham qonuniy tartibni hurmat qilishni targ'ib qiladi. Bu esa ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash, huquqbuzarliklarni kamaytirish va davlatning demokratik rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Shuningdek, huquqiy madaniyatni rivojlantirish jarayonida ilmiy-tadqiqot yondashuvi muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, huquqiy ong va madaniyatni oshirish bo'yicha strategiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish fuqarolarning qonuniy xulq-atvorini shakllantirish va jamiyat barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, huquqiy madaniyatni rivojlantirishda kompleks va tizimli yondashuv, davlat organlari, ta'lim muassasalari va ommaviy axborot vositalari o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish zarur.

Xulosa qilib aytganda, huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va adolatli boshqaruvning markaziy omili sifatida xizmat qiladi. Shu

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

bilan birga, huquqiy madaniyatni rivojlantirishda tizimli va kompleks yondashuv, ilmiy asoslangan strategiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga tatbiq etish zaruriyati aniq ko‘rinib turibdi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish nafaqat shaxsiy, balki jamiyat va davlat darajasida ham muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat rivojida asosiy omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida huquqiy ong shaxsning qonuniy normalarni tushunish, qadrlash va ulardan hayotda foydalanish qobiliyati ekanligi, huquqiy madaniyat esa shaxsning huquqiy bilim, qadriyat va xulq-atvor majmuasini ifodalashi aniqlandi. Shu jihatlar fuqarolarning qonuniy xulq-atvorini shakllantirish, jamiyatdagi barqarorlikni mustahkamlash va davlat boshqaruvining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi omil bo‘ladi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilganda, huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali ekanligi aniqlanadi. Bu jarayon shaxsning yoshiga, ta‘lim darajasiga, ma‘naviy va madaniy muhitga, amaliy tajribaga bevosita bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, ta‘lim tizimi huquqiy madaniyatni shakllantirishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Maktab va oliy ta‘lim muassasalarida huquqiy fanlar, amaliy mashg‘ulotlar, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarda huquqiy mas‘uliyat, qonuniy xulq-atvor va ijtimoiy faollikni shakllantiradi.

Shuningdek, davlat siyosati va ommaviy axborot vositalari ham huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, davlat organlari tomonidan tashkil etilgan seminarlar, targ‘ibot tadbirlari, huquqiy maslahat markazlari va boshqa chora-tadbirlar fuqarolarning qonuniy xulq-atvorini oshirishda samarali natija beradi. Shu bilan birga, xalqaro tajribalar, masalan Skandinaviya mamlakatlarida qo‘llaniladigan kompleks yondashuvlar, O‘zbekiston sharoitida ham samarali strategiya sifatida qo‘llanilishi mumkin.

Tahlil shuni ko‘rsatdiki, huquqiy ong va madaniyatning past darajasi ijtimoiy notinchlik, huquqbuzarlik va korrupsiya holatlarining ko‘payishiga olib keladi. Shu sababli huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish bo‘yicha chora-tadbirlar individual darajada emas, balki davlat va jamiyat darajasida amalga oshirilishi zarur. Kompleks yondashuv asosida ta‘lim, davlat siyosati va ijtimoiy institutlar birlashtirilishi, fuqarolarning huquqiy bilimini oshirish va qonuniy xulq-atvorni shakllantirishga imkon yaratadi.

Xulosa sifatida shuni ta‘kidlash mumkinki, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish nafaqat shaxsiy, balki jamiyat va davlat darajasida ham muhim vazifa hisoblanadi. U jamiyatdagi adolatni mustahkamlash, fuqarolar o‘rtasidagi ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish va demokratik tamoyillarni mustahkamlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bois, huquqiy ong va madaniyatni oshirish bo‘yicha kompleks va

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

tizimli yondashuvni tatbiq etish, ilmiy asoslangan strategiyalar ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish muhim vazifa sifatida qaraladi.

Tavsiyalar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin:

1. Ta'lim tizimida huquqiy bilim va madaniyatni oshirishga qaratilgan interaktiv metodlarni keng qo'llash.
2. Ommaviy axborot vositalari orqali fuqarolarga qonuniy normalar va huquqiy me'yorlar haqida muntazam targ'ibot olib borish.
3. Davlat organlari va ijtimoiy institutlar o'rtasida uzviy hamkorlikni yo'lga qo'yish orqali huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirish bo'yicha kompleks dasturlar ishlab chiqish.
4. Ilmiy tadqiqotlar natijalaridan foydalanib, huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Shu tariqa, huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish jamiyat rivojining barqarorligi, adolatli boshqaruv va demokratik qadriyatlarning mustahkamlanishida asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot natijalari nafaqat ilmiy asos yaratadi, balki amaliy tavsiyalar berish orqali jamiyat va davlat siyosatida huquqiy ong va madaniyatni rivojlantirishga hissa qo'shadi.

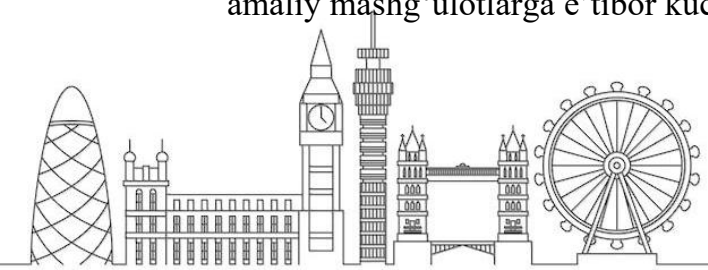
Foydalangan Adabiyotlar sharhi

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat masalasi nafaqat yuridik fanlar, balki falsafa, sotsiologiya, pedagogika va siyosatshunoslik sohalarining ham o'rganish obyekti hisoblanadi. Adabiyotlar sharhini o'rganish jarayonida bu yo'nalishda olib borilgan milliy va xalqaro tadqiqotlar turlicha ilmiy yondashuvlarga ega ekanligi aniqlandi. Har bir muallif huquqiy ongning shakllanishi, huquqiy madaniyatning mazmuni va uni oshirish mexanizmlariga o'z konseptual qarashlarini bildirgan.

Jo'rayev (2018) huquqiy ongni jamiyatning ma'naviy-axloqiy poydevori sifatida baholaydi. Uning fikricha, huquqiy madaniyat jamiyat a'zolarining huquqqa bo'lgan munosabati, qonuniylikni qadrlashi, o'z huquq va majburiyatlarini anglab, ularga amal qilishi orqali shakllanadi. Muallif ta'kidlaydiki, O'zbekiston sharoitida huquqiy madaniyatni yuksaltirish jarayoni davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari qatoriga kiradi. Bu fikrni Prezidentning "Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish to'g'risida"gi qarori (2019) ham to'liq tasdiqlaydi. Jo'rayev huquqiy madaniyatning tarkibiy qismlarini nazariy asosda ochib bergani bilan ajralib turadi.

Sodiqov (2020)ning "Huquqshunoslik asoslari" kitobi esa mazkur mavzuning metodologik asoslarini yoritadi. Unda huquqiy ong tushunchasi nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham sharhlanadi. Sodiqov fikriga ko'ra, huquqiy ongni shakllantirishda ikki asosiy bosqich mavjud:

1. bilish bosqichi – fuqarolar huquqiy normalarni o'rganadi;
 2. amal qilish bosqichi – shaxs o'z bilimini real hayotda qo'llay oladi.
- Muallif aynan ikkinchi bosqichda muammolar ko'proq uchrashini ta'kidlab, ko'nikma va amaliy mashg'ulotlarga e'tibor kuchaytirilishi kerakligini aytadi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Kucharov (2017) huquqiy ongni shakllantirishning psixologik va pedagogik asoslarini atroflicha ochib beradi. Uning fikricha, bolalikda shakllangan huquqiy qadriyatlar kishi ongida mustahkam oʻrnashadi va butun umri davomida uni boshqaradi. Shu sababli huquqiy tarbiya bolalar bogʻchasidan boshlab tizimli ravishda olib borilishi lozim. Kucharov, shuningdek, oila muhitining ahamiyatiga alohida eʼtibor beradi. Uning fikricha, ota-onalarning qonuniylikka boʻlgan munosabati bolalarda huquqiy ongning shakllanishiga bevosita taʼsir qiladi.

Karimov (2020) oʻz ilmiy maqolasida huquqiy ongning shakllanishida taʼlim tizimining oʻrni haqida soʻz yuritadi. U oliy taʼlim muassasalarida interaktiv darslar, sud jarayonlarining simulyatsiyasi, munozaralar, amaliy mashgʻulotlar orqali talabalar huquqiy tafakkurini sezilarli darajada rivojlantirish mumkinligini qayd etadi. Karimovning fikricha, hozirda Oʻzbekistonda taʼlim tizimida boshlangʻich va oʻrta taʼlimda huquqiy fanlarning ulushi kamroq boʻlgani sababli, huquqiy savodxonlikni oshirishga qoʻshimcha dasturlar zarur.

Rasulova (2021) huquqiy tarbiya va fuqarolik faolligi oʻrtasidagi bogʻliqlikni empirik tadqiqotlar asosida yoritgan. Uning izlanishlariga koʻra, huquqiy madaniyati yuqori boʻlgan fuqarolar davlatning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarida faolroq qatnashadi, saylovlarda ishtirok etadi, ijtimoiy tashabbuslarni qoʻllab-quvvatlaydi. Shuningdek, u yoshlarning huquqiy madaniyatiga internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining salbiy va ijobiy taʼsirini chuqur tahlil qiladi.

Xalqaro adabiyotlarga murojaat qilinganda, Finn (2002)ning ishlari alohida eʼtiborga loyiq. U demokratiya barqaror boʻlishi uchun har bir fuqaro qonuniy xulq-atvorga ega boʻlishi kerakligini taʼkidlaydi. Finnning tadqiqotlariga koʻra, huquqiy ongni rivojlantirishda maktab taʼlimidan tashqari, jamoatchilik muhitining, ijtimoiy media va davlat organlarining ochiqqligining ahamiyati juda katta.

Tyler (2006) esa huquqqa boʻlgan ishonch masalasini oʻrganadi. U shaxslar qonunga faqat jazodan qoʻrqib emas, balki uni adolatli deb bilganlarida rioya qilishini ilmiy jihatdan isbotlaydi. Tyler nazariyasiga koʻra, davlat institutlari shaffof, javobgar va adolatli boʻlsa, fuqarolarda huquqqa hurmat yanada kuchli boʻladi. Bu fikr Oʻzbekistonning oxirgi yillardagi ochiqlik siyosati bilan hamohangdir.

Merry (2010)ning “Human Rights and Local Culture” asari esa huquqiy madaniyatni madaniy muhit bilan bogʻliq holda oʻrganadi. U huquqiy qadriyatlarning shakllanishi etnik, tarixiy va diniy omillar bilan chambarchas bogʻliq ekanini ilmiy asoslaydi. Bu yondashuv huquqiy tarbiyani hududiy va madaniy xususiyatlardan kelib chiqib olib borish kerakligini koʻrsatadi.

European Commission (2018)ning “Rule of Law Report” hisobotlari esa demokratik davlatlar tajribasida huquqiy ongni oshirish boʻyicha tizimli yondashuvlar qanday amalga oshirilishini tahlil qiladi. Hisobotda qonun ustuvorligi, korrupsiyaga qarshi kurash, sud mustaqilligi, ommaviy axborot vositalarining erkinligi va fuqarolarning huquqiy savodxonligi demokratik jamiyatning tayanch omillari sifatida baholanadi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Milliy qonunchilik manbalari, xususan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023) va PF-60-son Farmon (2022) ham huquqiy madaniyatni yuksaltirish masalasiga alohida urg'u beradi. Taraqqiyot strategiyasida huquqiy ongni oshirish, fuqarolarning davlat boshqaruvidagi ishtirokini kuchaytirish, huquqiy islohotlarni chuqurlashtirish ustuvor yo'nalish sifatida qayd etilgan.

lex.uz ma'lumotlar bazasi esa O'zbekiston qonunchiligining keng va doimiy yangilanib boradigan manbai sifatida ilmiy tadqiqotlarda asosiy axborot maydoni bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. European Commission (2018) Rule of Law Report. Brussels: European Union.
2. Finn, P. (2002) Law and Civic Education. London: Routledge.
3. Jo'rayev, R. (2018) Huquqiy madaniyat va huquqiy ong. Toshkent: Adolat.
4. Karimov, U. (2020) 'Huquqiy ong va huquqiy madaniyatning shakllanishida ta'lim tizimining o'rni', O'zMU Ilmiy jurnali, 3, pp. 45–52.
5. Kucharov, O. (2017) Fuqarolarda huquqiy ongni shakllantirishning nazariy asoslari. Toshkent: TDYuU.
6. Merry, S. (2010) Human Rights and Local Culture. Ithaca: Cornell University Press.
7. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023) Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2019) PQ-4306-son qaror: Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish to'g'risida. 9-iyul.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2022) PF-60-son Farmon: 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. 28-yanvar.
10. Petrov, A. (2019) 'Legal Awareness in Youth', Journal of Legal Studies, 12(4), pp. 112–120.
11. Rasulova, D. (2021) 'Huquqiy tarbiya va fuqarolik faolligi o'rtasidagi bog'liqlik', TDYuU Ilmiy axboroti, 2, pp. 67–73.
12. Sodiqov, A. (2020) Huquqshunoslik asoslari. Toshkent: Yangi asr avlodi.
13. Tyler, T. (2006) Why People Obey the Law. Princeton: Princeton University Press.
14. United Nations (UN) (2020) Official Legal Documents Repository. Available at: <https://un.org> (Accessed: 20 November 2024).
15. lex.uz (2024) O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlar bazasi. Available at: <https://lex.uz> (Accessed: 21 November 2024).

